

ACIMAK

Reşat Nuri Güntekin

Öykü Acımak; Anadolü'da sönük bir kasabada başmuallimlik yapan Zehra'nın, senelerdir görüşmediği, kendisini ve ailesini mahvettiğinin düşündüğü babasının vefatı üzerine ele geçirdiği babasının günlüğü ile, kendi aile öyküsünü fark etmesinin hikayesidir. Zehra, otuz yaşlarına yakın, işine olan aşkı ve çalışkanlığı ile çevresindeki herkesin takdirini toplamış, saygı duyulan bir öğretmendir. Vazifesi haricinde de cahil halk için yol gösterici olmuştur. Kasabada, yaşının üzerinde saygınlığı vardır. Kadının çevresi tarafından yadırganan tek kötü özelliği; acıma duygusunun olmayışı, suçlu olana veya olduğunu düşündüğü insanlara karşı zalim tutumudur. Bu, Zehra'nın güçlü iradesinin dışı vurumu gibi görünmektedir. Çalıştığı okula birgün, Zehra'nın babasının ağır hasta olduğu, acilen İstanbul'a gelmesi gerektiğini haber eden pusula gelir. Zehra, Maarif Müdürü olan, dört senedir yakın olduğu Tevfik Hayri Bey'e babasının olmadığını söyler, ancak konuyla belli etmek istemese de akadar olduğu fark edilmiştir. Kısa zaman sonra ise, hastanın ölmek üzere olduğunu bildiren bir telgraf daha gelir. Zehra, artık gerçeği Maarif Müdürü Tevfik Hayri Bey'den saklamaz ve saygı duyduğu müdürünün ısrarı ve tavsiyesi ile İstanbul'a yola çıkar. İstanbul'da kendisini Vehbi Bey isminde babasının eski bir tanıdığı karşılar. Babası ölmüştür, Zehra'ya sitem eder, babasının mütemadiyen Zehra, Zehra diye sayıkladığını ve öldüğünü söyler. Zehra'nın eve vardığında babası ile ilgisiz tutumu, üzgün olmayan halleri dikkat çekmektedir. Vehbi Bey, babasını yolda perişan bir haldeyken, çıplak ayaklı bulduğunu, güçte olsa tanıdığını söyler. Ölmek üzere olduğunu anladığından, gariban hiç değilse yatakta ölsün, diye düşünmüş ve evine getirmiştir. Vehbi Bey, Zehra'ya babasından kalma eski bir sandık verir. Zehra yine ilgisiz tutum takınır, fakat gece sandığı açar, içinde bir kurdeleyle bağlanmış çocuk saçı ve günlük vardır. Zehra, okumaya başlayınca, annesi, babası, anneannesi ve kız kardeşi ile alakalı olayların bilmediği yüzünü görür. Babası Mürşit Bey, üniversite diplomasını yeni almış, gariban annesi oğlunu yalnız başına sefaletle büyüttükten sonra vefat etmiş, hayatta yalnız kalmış bir gençtir. Tek emeli, namuslu, şerefli bir şekilde yaşamak ve mutlu bir aile kurmaktır. Anadolü'da memuriyetine başlar, işini en düzgün şekilde yapmaya çalışırken, haksızlıklara ve ahlaksız hareketlere karşı gösterdiği sert tutum ile sivrilmiş, adı çıkmıştır. Bu durumdan dolayı farklı vilayetlerde görevlendirildiği olur. Uzak, ücra bir kazaya kaymakam olarak atanır, burada her gün küçük çocukların temiz su bulamadığından öldüklerini görerek perişan olur. Mürşit Bey, memleket hizmeti için idari işlerin uzun süreçlerini beklemeden, hizmet adına kendi gayreti ile temiz içme suyunu getirir. Artık çocuklarının küçük cenazelerini cami avlusunda görmeyeceği için mutludur, fakat yaptığı işin tepki çekeceğinin de farkındadır. Mürşit Bey, başka bir kazaya sürülmüştür. Burada Fadil Efendi isminde, yaşlı, kibar bir mal müdürü ile tanışır. Fadil Bey, çok hastadır, O'nu evine götürüp getirirken, Mürşit, Fadil Bey'in kızını görüp beğenir. Fadil Bey ölmüştür, Mürşit ise adeta evin erkeği gibi her türlü işle alakadar olmuş, aileye yakınlaşmıştır. Kısa zaman sonra Fadil Bey'in kızı Meveddet ile evlenir. Kayınvalidesi, gelmiş geçmiş tüm hayat hikayelerini Mürşit'e anlatır. Fadil Bey'in esasen hiç görüldüğü gibi bir erkek olmadığından, kendilerine ailece çok çektiğinden bahseder. Mürşit, tamamen kayınvalidesinin tesiri altına girmiştir, ne isterse yapar, boyunu aşan gereksiz harcamalar da başlamıştır. Karısı Meveddet ile, ileri gelen memurlardan biri arasında güç savaşı ve münakaşa olmuştur. Mürşit, kaynanasının dolduruşuna gelir, hadise çıkarır. Mürşit, gene uyarı alır, fakat bu sefer haksız olan taraf kendisidir. Eşi Meveddet, mütemadiyen hasta gezen, mutsuz olan bir kadındır. Kayınvalidesi bu durumun nedeninin, kızında ki sıla hasreti olduğunu, İstanbul'a yerleşirlerse düzeleceği telkinlerinde bulunur, esasen hiç İstanbul'da Meveddet yaşamamıştır, fakat Mürşit bu durumu garipsese de karısı ve kaynanasını kıramaz. Tayinini yapması için Abdüssamet Bey ismindeki evkaf müdüründen ricacı olur, fakat Abdüssamet Bey hiç oralı olmaz. Mürşit bir yolunu bulup tayinini yapmıştır ki Abdüssamet Bey ile tekrar karşılaşır. Yüzünü kızartıp, evlerinde besledikleri fakir, gariban hafız için İstanbul'da küçük bir iş rica eder. Abdüssamet Bey, Mürşit konuştuğu sinirlenmektedir. En nihayetinde dayanamaz, kendisini ne kadar sevdiğini, takdir ettiği anlatır, fakat artık gerçekleri görmesi gerektiğini, karısının ve kayınvalidesinin eskiden beri kötü ahlakları ve paragözlükleri ile etrafta tanındığını söyler. Zavallı kayınpederi Fadil Bey'i de bu kadınların hırsları, ahlaksızlıkları ve paragöz tabiatları öldürmüştür. Üstelik, iş istediği zavallı hafız dediği adamın da, kayınvalidesi ile ahlaksız bir ilişkisi olduğu uzun zamandan beri bilinmektedir. Mürşit, o an gerçeklerle yüzleşir fakat inanmaz, hatta bu sözler bu iki kadına daha derinden bağlanmasına neden olur. İstanbul'a geldiklerinde artık Abdüssamet Bey'in ne kadar haklı olduğunu anlar. Kadınların harcamaları, Mürşit'in maaşından beş kat fazladır. Durmak bilmeden çalışan Hurşit artık masraflara yetişemiyor, ufak çaplı yolsuzluklar yapıyordur. En nihayetinde yakalınır ve hapis cezası alır, kaynanası kapı kapı dolanmaya başlamış, ne kadar kötü erkeklere rast geldiğini anlatmaktadır. Üstelik, kayınvalidesinin büyük kızı Ruhsar da kocası tarafından öldürülmüştür. Kayınvalidesi etrafta her ne kadar, orta yaşlarda, çok zengin bir adamla evli olan kızının hazin sonunu anlatsa da, esasen, kızı Ruhsar, annesinin tesiri ile kocasını kıskandırmak isterken yasak aşka girmiş ve kocası tarafından öldürülmüştür. Hapisten çıkan Mürşit, artık parasız ve işsiz bir adamdır. Evde de huzuru yoktur, velhasıl büyük kızı Feriha ve küçük kızı Zehra'ya sahip çıkmak için bu evde olmak zorundadır. Alkole alışmış, perişan bir adam olsa da, kızlarının geleceği için savaş veriyor, ufak tefek işler yapıp, geceyarılarına kadar çalışıp para kazanmaktadır.

Bu durum evdeki kadınlar tarafından çapkınlıktan geldiği şeklinde çocuklara anlatılmaktadır. Çocuklar, artık babalarından ziyadesi ile uzaklaşmışlardır. Karısı Meveddet, Mürşit'e bir tanıdıklarının ailelerinin haline acıdığını, kendisine iş vereceğini söyler. Mürşit, Necip Bey adındaki aile dostunun yanında çalışırken iyi para kazanır. Kendini toplar, işinde gayret gösterir, fakat bir süre sonra karısının Necip Bey ile yasak ilişki içinde olduğunu öğrenir, işten ayrılır, fakat karısından ayrılırsa bu durumun çevreden duyulacağını, kızlarının adına leke sürüleceğini bilir. Karısı ile artık evde uzak yaşamaya başlarlar ki, büyük kızı Feriha veremden ölür. Mürşit, küçük kızı Zehra'nın bu evden, bu kadınlardan kurtulması gerektiğini anlar. Eski bir okul arkadaşına yalvarıp, kızı yatılı okula verir, eski arkadaşı nüfuzlu bir adamdır, kati suretle kızının annesi ve anneannesi ile okul zamanında da görüştürülmemesi gerektiğini talimatını verir. Kendisi artık sefil bir halde de olsa kızını kurtarmıştır. Zehra, günlüğü okumayı bitirdi, babasının cenazesinin yanına gitti, ayaklarını öptü, Zehra, Anadolu'daki görevine gittiğinde artık acımayı öğrenmişti.

Tema

Ön Yargı Olayları, insanları tek taraflı dinleyerek yargılamak, kişileri yanıltabilir.

Kişiler

Zehra Küçüklüğü ailesi ile geçmiş fakat sonradan yatılı okula verilmiş bir kadındır. Genç yaşta başmuallim olmuş, vazifeşinas bir yapısı vardır. Fakat, acıma duygusundan yoksunluğu ile çevresi tarafından garipsenmektedir.

Baba Mürşit Bey Annesi tarafından zorlukla büyütülmüş, aile hayatı hiç olmamış bir adamdır. Memuriyete başladığında çok ahlaklı, çalışkan yapıdadır. Evlenince, karısının ve kayınvalidesinin tesiri ve baskısı ile yanlış işler yapmış, sefil olmuştur.

Meveddet Mürşit Bey'in karısı, Zehra'nın annesi Meveddet ahlaksız bir kadındır. Kocasına her istediğini yaptırmış, paragöz yapıdadır.

Kayınvalide Çevresindeki herkese her istediğini yaptıran, tatlı dilli, sinsî bir kadındır. Ahlak yoksunudur.

Zehra (Acımasız)

Karakter Başkarakter Zehra, otuzlu yaşlarına yakın bir öğretmendir. Kısa boyu, çatık kaşları, ciddi ve titiz yapısıyla dikkat çekmektedir. Köyde herkes çok çalışkan, sorumluluk sahibi, akıllı öğretmeni çok seviyordu. Zehra, sadece mesleği olan öğretmenliği yapmıyor, köyde akıl hocalığı yapıyordu. Zehra, yaşının çok üzerinde davranan olgun bir kadındır. Zaman zaman önyargılı, bağımsız ve acımasız halleri ile yadırgansa da, halk O'nun iyi niyetini bildiğinden Zehra'yı olduğu gibi kabul etmiş, benimsemişti.

Aktiviteler Kendi okul hayatında da çalışkan olan Zehra'nın tüm zamanı, okuluna ve eğitime adanmıştı. Öğrencileri ile yakinen alakadar olur, öğrencileri haricindeki zamanını da okulun ihtiyaçlarını temin etmek için geçirirdi. Boya, sıva vb. işleri bile elinden geldiğince kendi yapmaya çalışırdı.

ÖRNEK ANILAR

Bağımsız Zehra, yatılı okulda büyümenin, ailesi ile görüşmemenin etkisi ile başına buyruk, bağımsız hareket eden bir kadın olmuştur. "Çok garip... Bu Zehra Hanım size karşı adeta istiklal ilan etmiş vaziyette..." Kelimeyi çok yerinde kullandınız... Zehra Hanım icraatında hemen hemen müstakildir... Bizim emirlerimize, nehyelerimize hiç kulak asmaz.... Hasılı bildiği gibi hareket eder."

Ümitli Yaşadığı, olumsuzluklara rağmen, Zehra gelecekte ümidini kesmez. "Bundan dört sene evvel küçük bir kız, minimini bir Darülmualimat mezunu olarak buraya gelmiş... İlk zamanlarda çok sıkıntı çekmiş... Fakat meyas olmamış..."

Sorumluluk Sahibi Zehra, genç yaşına rağmen, üstlendiği her vazifeyi üstün gayret ile yapan, sorumluluk sahibi bir kadındır. "Kasabayı kendine vatan, mektebi bir aile ocağı yapmış... O kadar azim ve gayretle çalışmış ki terfi ve terakkisine mani olmamışlardır... Daha yirmibeş yaşına gelmeden başmuallim yapmışlar, eline kocaman bir kız mektebi teslim etmişler... Şimdi yirmidokuz yaşlarında vardır... Kasabanın en sevilen, emniyet edilen, hatırı sayılan bir insandır."

Çalışkan Zehra, kendini işine adanmış, çalışkan karakterli bir öğretmendi. "Fakat çalışkan ve irade sahibi bir insanın da az para ile ne büyük işler yapabileceğine bu mektepten güzel misal gösterilemez.... Mesela badana, dam, cam tamiri, filan gibi şeyler için para veririz. Eteklerini beline dolar, bu işleri kendi görür... Zaten elinden

gelmeyen iş yok gibidir...”

Namuslu Zehra, kendisi lehine hiçbir şey istemeyen, önceliğine öğrencilerini koymuş, ahlaklı, namuslu bir karakterdi. “Bu Zehra Hanım’ın acı bir lisan ile kabahatlerini yüzlerine vurduğu birçok insanlar bilirm ki başlarını mazlumane önlerine eğdiler. Çünkü onun en temiz ve namuslu bir insan olduğundan şüphe etmiyorlardı. Hakikaten de öyledir. Bu kadının hususi hayatında en küçük bir leke, ahlakında en ehemmiyetsiz bir zaaf gösterilemez.”

Acımasız İyi, güzel özellikleri ile tanınsa da, Zehra’nın bilinen kötü huyu acımasız olmasıydı. “Doğruluk, temizlik, fedakarlık hastalığı onda insanlığın en kıymetli bir kabiliyetini öldürmüştü: Acımak kabiliyeti... Zehra Hanım’ a hissiz bir kadın denemez.... Bilakis geniş bir ruhu var. Güzel, doğru, temiz şeyleri çılgınca sevebiliyor, onlar için her fedakarlığı yapıyor. Fakat zaafa, düşkünlüğe, çirkinliğe acımıyor. Sadece kızıyor, hırçınlaşıyor.”

Ciddi/ Titiz Zehra, yaptığı her şeyin muntazam olmasına dikkat eden, ciddi, titiz bir karakterdi. “Şu ağaçlara bakınız, dedi, Zehra Hanım’ın ruhunu ve çocuklara verdiği terbiyenin cinsini göstermek için bunlardan iyi misal olamaz... Bahçede ne kadar sakat, cılız, çarpık ağaç varsa budamıştır. Bütün sıhhatini kuvvetli ve güzel olanlara sarf etmiştir... Onların asker taburları gibi intizamla safsaf dizilmelerine çalışmıştır. Sivri tepeleri kestirir; fazla dalları budar, hasılı hepsini birbirine benzetir. Birinin ötekenden büyük ve başka olmasına tahammül edemez. İnsan şu bahçeyi adeta bir fabrikadan çıkmış zannedecek...”

Mürşit Bey (Saf)

Karakter Mürşit Bey’in, kayınvalidesi ve karısı tarafından çocuklara yanlış anlatılan karakteri ile yazdığı hatıra defteri akabinde anlaşılan gerçek kişiliği vardır. Kadınlar tarafından, çapkın, müsrif, hırsız, cimri, tembel gibi ithaflarda bulunulmuştur. Oysa, Mürşit Bey, iyimser, çalışkan, ilkeli, kuralcı, namuslu, fedakar bir adamdır. Evliliği ile birlikte, Mürşit Bey’in karakteri değişmiş, birçok iyi özelliğini kaybetmiştir.

Aktiviteler Mürşit Bey, öğrencilik hayatını yoğun olarak çalışmakla geçirmiş, memuriyetinde de üztüne vazife olan, olmayan her şeyde aktif rol oynamıştır. Ev ve aile hayatında yaşadığı zorluklarda zaman zaman alkole sığınarak teselli bulmuş, evi terk ettikten sonra da alkolik ve sefil vaziyette yaşamını tamamlamıştır.

ÖRNEK ANILAR

Tembel Mürşit Bey’in karısı ve kayınvalidesi tarafından kabul edilip yayılan karakterindeki belirgin özellik “tembel” olmasıydı. “Bu kibar aile onlara çok iyilik etmişti. Necip Bey, tembelliği ve serkeşliği sebebiyle işinden kovulan Mürşit Efendi’yi kendi maiyetine almış, ona mühim bir iş tevdi etmişti. Fakat o yardım elini ısırarak istidadıyla yaratılmış bir adamdı.”

Cimri Mürşit Bey’in kazancının kat kat üzerinde para harcamayı alışkanlık haline getiren karısı ve kayınvalidesi, Mürşit Bey için cimri tanımlamasını yapıyordu. “Babasının zulmüne kurban olanlardan biri de bu içli küçük kızdı. Zavallının süslenmeye, eğlenmeye ihtiyacı vardı. Halbuki Mürşit Efendi, onu herşeyden mahrum ediyordu. Kendi içkisine, çapkınlığına dünya kadar para sarfettiği halde ona bir çift çorap almamak için bin dereden bin su getiriyordu.”

Çapkın/ Müsrif Memuriyetten kovulduktan sonra, geceyarılarına kadar hamallık, işçilik gibi işlerde çalışan, eve az para getirebilen, Mürşit Efendi, eve geldiğinde kadınlar tarafından çapkınlıktan geliyormuş gibi tasavvur ediliyordu. Kızlarına da çapkın, müsrif olarak lanse ediyorlardı. “Aldığını, bulduğunu sokak kadınlarına yediren bu adam çocuklarına karşı çok hasisti.”

İyimser Okulundan mezun olduğu vakit, geleceğe umutla bakan, iyimser bir gençti Mürşit Efendi. “Benimle beraber diploma alan arkadaşlarımdan arasında istikbalden şüphe edenler var. 'Acaba istediğimiz kadar mesut olabilecek miyiz? Düşündüklerimizi elde edebilecek miyiz?' Diyorlar. Korkuyorlar, düşünüyorlar... Kimsenin fikrine karışmam. Fakat ben kendi hesabıma çok nikbinim.”

Çalışkan Mürşit Efendi, öğrencilik hayatında ve memuriyetinde daima en çok çalışkanlardan olmuştur. “Arkadaşlarımdan bazıları mutlaka İstanbul’da kalmak için ayak diretiyorlar, bin yere başvuruyorlar. Ben o fikirde değilim. İstanbul’da kimim var? Bazıları da İzmir, Bursa gibi yakın ve parlak vilayetleri istiyorlar. Bunun da bence pek ehemmiyeti yok. Büyük merkezler insanı avare eder. Gezilecek, görülecek sefahat edilecek yeri olmayan küçük kasabalarda dahi iyi çalışılır. Gece geliyor. Ben şimdiye kadar zevki çalışmakta bulmuş bir gencim. Bundan sonra da şüphesiz öyle yapacağım. Faal namuslu bir memur olacağım.”

İlkeli Okulu bitirip, diplomasını alan Mürşit Bey, kendine ilkeler koyar. “Bu yeni başlayan hayat karşısında bir program yaptım. Umdelerimi, kararlarımı önümdeki masanın kırık taşına kurşun kalemle birer birer yazıyorum:

- Vicdanımın sesini daima dinleyeceğim.
- Hiçbir zaman kanun haricinde iş görmeyeceğim.
- Meslekdaşlarımla son derece iyi geçineceğim.
- Yalan söylemeyeceğim.
- Rüşvet almayacağım.
- Yalnız meslek hayatımda değil, hususi hayatımda da daima afif kalacağım.
- Vazifemi daima hakkımdan üstün tutacağım. Doğruluk, sebat ve gayretim neticesi olarak terfi ve terakki edersem sevineceğim. Fakat mağdur kalırsam yerinmeyeceğim. Hatta doğruluktan darp bile görsem nevmit olmayacağım.”

Kuralcı Mürşit Bey, katı kuralları olan, vazifesinde de kurallarını daima uygulayan bir adamdı. “ Bunak, cahil, ahlaksız, idaresiz bir muallimi iş başında bırakamazdım. Kanun da, vicdan da bana bu adamı mektepten atmayı emrediyordu. Bu emri yerine getirdim.”

Fedakar Mürşit Bey, ailesi için hiçbir fedakarlıktan kaçınmazdı, kendi isteklerini ve gelecek planlarını, ailesinininkiler yanında önemsemezdi. “Zavallı çocuğun herhalde bir şeyi var ki böyle yapıyor. Onu memnun etmek, rahat yaşatmak için hiçbir fedakarlıktan çekinmiyorum. Evimizde hizmetçiden başka bir kadın, bir de onun oğlu Hafız Recep isminde bir molla var.”

Namuslu Mürşit Bey, namus ve ahlak kuralları her şeyin üzerinde tutar, bunu içinde karısından sitemler işitirdi. “Namuslu bir adam oldun da eline ne geçti. Sanki başkaları gibi çalıp çırpıydın bizim de elimizde beş on paramız olurdu. Böyle sıkıntı çekmezdik. Hiç değilse biraz daha gözünü açamaz mıydın? Bak eski defterdar... İstanbul'da bilmem ne müsteşarı oldu geldi.”

Hırsız Ailesinin bitip tükenmeyen istekleri, artan harcamalar ve borçlar Mürşit Efendi'nin ahlakını çöküntüye uğrattı. Elini harama sürmeyeceğine dair yeminler eden Mürşit Bey, artık hırsız olmuştu. “O vakit rüyada bir insan gibi ne düşündüğümü, ne yaptığımı bilmiyordum. Bu tesirle vazife başında ufak ufak yolsuzluklara daha doğrusu suistimallere, hırsızlıklara başladım. Bir kere bu yola girildi mi, tabii çorap söküğü gibi gider... Evvela bazı yolsuzluklara göz yumuyor, bunun temin ettiği para ile sokakta yakama yapışan, evde kapımın önüne gelip rezalet çıkaran alacaklıların en azılılarını susturuyordum. Sonra işi büyüttüm. İnsafsızca çalmaya başladım. Az zaman içinde elime epeyce para geçti. Bu paranın pek azını borca kapadım. Çünkü artık alacaklıların hakaretinden utanmamaya alışmıştım.”

Düşünceli / Akıllı Mürşit Bey, büyük kızını kaybetmişti. Maddi ve manevi olarak büyük bir çöküş yaşamaktaydı,fakat yine de küçük kızı Leyla için düşkün haline rağmen düşünceli, akıllı davranıyordu. “İki kızım vardı... Biri öldü... Öteki de ya ölecek... Ya ahlaksız olacak...Senin hatırlı ahabların vardır...Şu çocuğu leyli mektebe kabul ettirebilir misin? Böylece hem bir masumu kurtarmış, hem de bana edebileceğin tek iyiliği etmiş olacaksın?”